

Gminy stagnacyjne na Dolnym Śląsku jako przestrzenie ryzyka edukacyjnego.

Aspiracje edukacyjne i plany zawodowe uczniów
z terenów o niskiej dynamice rozwojowej.

Wrocław 2026

Charakterystyka badania

Współczesne systemy edukacyjne coraz wyraźniej ujawniają terytorialne zróżnicowania szans rozwojowych uczniów. Miejsce zamieszkania, w szczególności jego uwarunkowania społeczno-gospodarcze i kulturowe, istotnie różnicuje przebieg ścieżek edukacyjnych młodych ludzi. W obszarach określanych jako stagnacyjne, charakteryzujących się niską dynamiką rozwoju oraz ograniczonym kapitałem instytucjonalnym i społecznym, ryzyko edukacyjne staje się szczególnie widoczne. Młodzież dorastająca w takich warunkach częściej funkcjonuje w zawężonym horyzoncie możliwości, a jej decyzje edukacyjne i zawodowe pozostają silnie powiązane z sytuacją rodzinną, dostępnością infrastruktury oraz zasobami środowiska lokalnego.

Punktem wyjścia niniejszego badania jest założenie, że aspiracje edukacyjne uczniów nie wynikają wyłącznie z indywidualnych predyspozycji czy talentów, lecz w znacznym stopniu odzwierciedlają kapitały wyniesione z domu rodzinnego oraz doświadczenia zakorzenione w lokalnej rzeczywistości społecznej. Takie ujęcie pozwala wyjaśnić, dlaczego uczniowie o zbliżonych możliwościach poznawczych mogą rozwijać odmienne ścieżki edukacyjne i zawodowe. W środowiskach stagnacyjnych ograniczony dostęp do zasobów społecznych, kulturowych i ekonomicznych może nie tylko obniżyć poziom aspiracji, lecz także wpływać na poczucie sprawczości młodych ludzi, rozumiane jako wiara w możliwość realizacji własnych planów edukacyjnych.

Cel i problem badawczy

Problemem badawczym, na który odpowiada niniejsze opracowanie, jest niewystarczające rozpoznanie, w jakim stopniu warunki społeczno-gospodarcze i edukacyjne gmin o niskiej dynamice rozwojowej wpływają na aspiracje edukacyjne i plany zawodowe uczniów szkół podstawowych oraz na ich poczucie realnych możliwości realizacji tych planów. W szczególności problem dotyczy skali i charakteru różnic pomiędzy aspiracjami młodzieży z gmin stagnacyjnych a aspiracjami uczniów z pozostałych części województwa dolnośląskiego, a także mechanizmów środowiskowych, rodzinnych i szkolnych, które te różnice kształtują. Brak pogłębionej, empirycznej diagnozy osadzonej w regionalnym kontekście utrudnia formułowanie trafnych działań wspierających oraz adekwatne adresowanie ryzyk edukacyjnych na poziomie lokalnym i regionalnym.

Celem niniejszego badania jest analiza aspiracji edukacyjnych oraz planów zawodowych uczniów szkół podstawowych z gmin stagnacyjnych Dolnego Śląska w perspektywie porównawczej, poprzez odniesienie ich do aspiracji młodzieży w skali całego województwa dolnośląskiego. Analiza obejmuje wybory szkół ponadpodstawowych, deklarowany docelowy poziom wykształcenia, planowane ścieżki zawodowe (sektor zatrudnienia, typ zawodu oraz stanowisko zawodowe) oraz subiektywną ocenę możliwości realizacji tych planów, a także ich powiązania z zasobami kapitału społeczno-kulturowego środowiska rodzinnego, w szczególności z poziomem wykształcenia i pozycją zawodową rodziców. Celem badania jest zatem nie tylko opis i porównanie aspiracji młodzieży funkcjonującej w warunkach niskiej dynamiki rozwojowej, lecz także ich interpretacja w kontekście regionalnym, pozwalająca ocenić, czy i w jakim zakresie uczniowie z gmin stagnacyjnych funkcjonują w odmiennym polu aspiracyjnym niż ich rówieśnicy z pozostałych części województwa dolnośląskiego.

W celu pogłębionej analizy zidentyfikowanego problemu badawczego sformułowano następujące pytania badawcze:

- 1) Jak kształtują się aspiracje edukacyjne i zawodowe uczniów szkół podstawowych z gmin stagnacyjnych województwa dolnośląskiego?
- 2) W jakim stopniu aspiracje edukacyjne uczniów z gmin stagnacyjnych różnią się od aspiracji młodzieży z pozostałych gmin regionu?
- 3) Jakie czynniki środowiskowe, rodzinne i szkolne mają największy wpływ na poziom aspiracji edukacyjnych oraz poczucie sprawczości uczniów z gmin stagnacyjnych?
- 4) W jakim stopniu uczniowie z gmin stagnacyjnych postrzegają swoje możliwości realizacji planów edukacyjnych i zawodowych jako realne, a w jakim jako ograniczone przez warunki lokalne?
- 5) Jaką rolę w kształtowaniu aspiracji i decyzji edukacyjnych uczniów odgrywa szkoła, w tym dostęp do informacji, doradztwa edukacyjno-zawodowego oraz wzorców dalszej edukacji?
- 6) Jakie bariery edukacyjne i społeczne są najczęściej identyfikowane przez uczniów z gmin stagnacyjnych w kontekście dalszej nauki i planowania przyszłej ścieżki zawodowej?

Odbiorcy

Odbiorcami badania są w szczególności:

- samorząd województwa dolnośląskiego oraz jednostki samorządu terytorialnego, w szczególności gminy o niskiej dynamice rozwojowej,
- instytucje odpowiedzialne za planowanie i realizację regionalnej polityki edukacyjnej oraz rynku pracy,
- szkoły podstawowe oraz kadra pedagogiczna i doradcza pracująca z młodzieżą w gminach stagnacyjnych,
- instytucje wspierające rozwój kompetencji i doradztwo edukacyjno-zawodowe,
- podmioty realizujące programy wyrównywania szans edukacyjnych i przeciwdziałania nierównościom,
- zespoły eksperckie i analityczne zajmujące się diagnozą zjawisk edukacyjnych w ujęciu regionalnym.

Metodyka i główne wnioski

Badanie miało charakter ilościowy, diagnostyczno-porównawczy i łączyło analizę danych zastanych z badaniem sondażowym przeprowadzonym wśród uczniów szkół podstawowych. W pierwszym etapie, na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego obejmujących 133 wskaźniki społeczno-gospodarcze gmin województwa dolnośląskiego oraz wyniki egzaminu ósmoklasisty z matematyki, zastosowano analizę głównych składowych (PCA) oraz analizę skupień (metodą k-średnich), co umożliwiło wyodrębnienie 35 gmin o relatywnie niskiej dynamice rozwoju, określonych jako gminy stagnacyjne. W drugim etapie zrealizowano badanie ankietowe wśród uczniów klas ósmych szkół

podstawowych zlokalizowanych w tych gminach, z wykorzystaniem autorskiego kwestionariusza opartego na narzędziach „Dolnośląskiego Barometru Planów i Aspiracji Młodzieży”, co zapewniło porównywalność wyników z danymi ogólnowojejewódzkimi. W rezultacie zgromadzono dane w postaci 319 ankiet, które poddano analizom opisowym, porównawczym i zależnościowym, adekwatnym do charakteru zmiennych.

Wnioski:

- 1. Na tle danych ogólnowojejewódzkich obserwuje się odwrócenie proporcji wyborów dotyczących dalszych ścieżek kształcenia – technikum wybierane jest w gminach stagnacyjnych częściej, a liceum ogólnokształcące wyraźnie rzadziej niż w skali województwa.** Branżowa szkoła I stopnia ma charakter wyraźnie drugoplanowy i jest wskazywana przez 14% uczniów, natomiast istotny pozostaje także podwyższony poziom niezdecydowania (18%), świadczący o opóźnionym procesie krystalizacji aspiracji edukacyjnych. Na tle danych ogólnowojejewódzkich struktura ta wyraźnie się różni: w skali województwa dominującym wyborem jest liceum ogólnokształcące (46%), a technikum wybierane jest rzadziej (31%), przy znacznie niższym udziale szkół branżowych (8,0%) oraz mniejszym odsetku uczniów niezdecydowanych (15%).
- 2. Uczniowie z gmin stagnacyjnych rzadziej wskazują wykształcenie wyższe jako docelowy poziom kształcenia, a częściej traktują wykształcenie średnie i branżowe jako wystarczające.** Oznacza to, że w gminach stagnacyjnych obserwujemy nie tyle dominację kształcenia branżowego, ile przesunięcie preferencji z liceum ogólnokształcącego w stronę technikum oraz relatywne osłabienie aspiracji akademickich, przy jednoczesnym utrzymaniu liceum jako drugiej najważniejszej opcji wyboru. W efekcie horyzont edukacyjny młodzieży z gmin stagnacyjnych częściej „zamyka się” na ścieżkach nieakademickich, choć nie wynika to z jednoznacznego odrzucenia liceum, lecz z odmiennej struktury preferencji i warunków podejmowania decyzji edukacyjnych.
- 3. Na tle gmin stagnacyjnych aspiracje edukacyjne uczniów z pozostałych gmin Dolnego Śląska cechują się większym ukierunkowaniem na kształcenie wyższe oraz szerszym repertuarem rozważanych ścieżek edukacyjnych.** W tych gminach wyraźniej zaznacza się łączny udział deklaracji dotyczących studiów licencjackich, magisterskich i dalszych etapów kształcenia, podczas gdy w gminach stagnacyjnych częściej obserwuje się orientację na wykształcenie średnie i branżowe jako wystarczające formy dalszej edukacji. Jednocześnie wysoki odsetek odpowiedzi „nie wiem” w obu grupach wskazuje na trwający proces krystalizacji aspiracji edukacyjnych.
- 4. Na tle danych wojewódzkich aspiracje dotyczące sektora zawodowego uczniów z gmin stagnacyjnych charakteryzują się wyższym poziomem niezdecydowania oraz słabszą obecnością branż wiedzochłonnych, takich jak informacja i komunikacja czy profesjonalne usługi naukowe i techniczne, które częściej pojawiają się w deklaracjach uczniów z pozostałych gmin w regionie dolnośląskim.** Uczniowie z gmin stagnacyjnych częściej nie potrafią wskazać planowanej branży lub zawodu, a jeśli już to czynią, ich wybory koncentrują się wokół zawodów technicznych, przemysłowych i usług podstawowych. W mniejszym stopniu pojawiają się sektory wiedzochłonne, nowoczesne i wysokokwalifikacyjne, które są znacznie częstsze w deklaracjach młodzieży z całego województwa. Aspiracje zawodowe mają zatem częściej charakter reaktywny i adaptacyjny niż eksploracyjny i rozwojowy, gdyż są osadzone w znanych, lokalnych wzorcach pracy.

5. **Na tle danych ogólnowojevodzkich aspiracje do pełnienia określonych stanowisk uczniów z gmin stagnacyjnych są wyraźnie mniej awansowe (20% deklaracji uczniów z gmin stagnacyjnych wobec 30% deklaracji pracy specjalisty/menedżera wśród uczniów w województwie) oraz częściej obejmują stanowiska niskokwalifikowane przy jednocześnie nieco wyższym udziale deklaracji samozatrudnienia.** Zarówno w gminach stagnacyjnych, jak i w skali całego województwa, najczęściej deklarowaną aspiracją pozostaje praca na stanowiskach specjalistycznych lub menedżerskich, jednak odsetek takich deklaracji jest w gminach stagnacyjnych wyraźnie niższy (20%) niż w populacji wojewódzkiej (30%). Jednocześnie uczniowie z gmin stagnacyjnych znacznie częściej niż ich rówieśnicy z całego województwa dopuszczają możliwość pracy niskokwalifikowanej (12% wobec 7%), co wskazuje na szerszą akceptację mniej awansowych pozycji zawodowych jako realistycznych scenariuszy przyszłości. Strukturę aspiracji w gminach stagnacyjnych charakteryzuje także relatywnie wyższe zainteresowanie samozatrudnieniem (15% wobec 11% w województwie), które można interpretować zarówno jako przejaw postaw przedsiębiorczych, jak i strategię kompensacyjną wobec ograniczonej dostępności stabilnych, wysokiej jakości miejsc pracy w lokalnym kontekście. **Całościowo oznacza to, że pole aspiracyjne uczniów z gmin stagnacyjnych jest bardziej ambiwalentne i spolaryzowane: obejmuje z jednej strony aspiracje wysokie, z drugiej zaś – częstsze niż w skali województwa uwzględnianie ról technicznych i niskokwalifikowanych jako dopuszczalnych opcji zawodowych.**
6. **Uczniowie z gmin stagnacyjnych rzadziej deklarują przywiązanie do pracy w rodzinnej miejscowości częściej planują mobilność w obrębie regionu oraz rzadziej pozostają niezdecydowani co do lokalizacji pracy przy bardzo zbliżonym poziomie rozważania emigracji zarobkowej.**
7. **W skali województwa udział uczniów osiągających bardzo wysokie wyniki szkolne jest wyraźnie wyższy niż w gminach stagnacyjnych, co pozostaje w ścisłym związku z odmiennym kontekstem kapitału rodzinnego, w jakim kształtuje się pole aspiracyjne młodzieży z tych obszarów.** Niższy poziom wykształcenia rodziców, silniejsze zakorzenienie ich aktywności zawodowej w sektorach tradycyjnych oraz wysoki poziom niewiedzy uczniów na temat wykształcenia i pozycji zawodowej rodziców ograniczają transmisję kapitału kulturowego i zawężają repertuar dostępnych wzorców aspiracyjnych, w efekcie czego aspiracje edukacyjne młodzieży z gmin stagnacyjnych są słabiej legitymizowane kulturowo i rzadziej wzmacniane przez środowisko rodzinne.
8. **Wysoki poziom deklarowanej sprawczości w gminach stagnacyjnych częściej współwystępuje z mniej sprecyzowanymi planami edukacyjnymi i zawodowymi oraz słabszym zakotwiczeniem w obiektywnie korzystnych zasobach kapitału społeczno-kulturowego rodziny.** Mimo wysokiego poziomu deklarowanej wiary w możliwość realizacji planów, w gminach stagnacyjnych sprawczość ta ma częściej charakter kompensacyjny – nie jest w pełni osadzona w obiektywnie korzystnych zasobach edukacyjnych, szkolnych i rodzinnych. **Oznacza to, że młodzież z tych obszarów nie tylko aspiruje inaczej, ale aspiruje w warunkach większego ryzyka niespójności między planami a realnymi możliwościami ich realizacji.**
9. **Kapitał kulturowy środowiska rodzinnego uczniów z gmin stagnacyjnych, mierzony poziomem wykształcenia rodziców, jest przeciętnie niższy niż w skali województwa, a jednocześnie słabiej rozpoznawany przez uczniów.** Wysoki pozostaje odsetek uczniów nieznających poziomu wykształcenia rodziców – matek (35%) i ojców (33%). W populacji ogólnowojevodzkiej częściej

deklarowane jest wykształcenie wyższe rodziców (ojcowie: 31% wobec 18% wśród uczniów z gmin stagnacyjnych; matki: 42% wobec 32% wśród uczniów w gminach stagnacyjnych), a odsetek braku wiedzy jest niższy. **Oznacza to, że w gminach stagnacyjnych kapitał kulturowy rodziców jest nie tylko przeciętnie niższy, lecz także rzadziej uświadamiany i internalizowany przez uczniów, co osłabia jego znaczenie jako zasobu wspierającego kształtowanie aspiracji edukacyjnych.**

10. **Rodzaje zawodów wykonywanych przez ojców uczniów wskazują na dominację tradycyjnych sektorów gospodarki zarówno w gminach stagnacyjnych, jak i w skali województwa, przy czym w gminach stagnacyjnych koncentracja ta jest silniejsza i częściej obejmuje górnictwo, przemysł oraz budownictwo.** Jednocześnie w obu grupach wysoki pozostaje odsetek uczniów nieznających branży zatrudnienia ojca, a w gminach stagnacyjnych częściej wskazywany jest brak jego aktywności zawodowej. **Zawody wykonywane przez matki koncentrują się głównie w sektorach usługowych i instytucjonalnych, jednak w gminach stagnacyjnych udziały te są niższe,** przy wyższym poziomie niewiedzy uczniów o branży pracy matki oraz częstszym braku jej aktywności zawodowej.
11. **Rodzaj zajmowanych stanowisk pracy rodziców uczniów z gmin stagnacyjnych wskazuje na dominację stanowisk wymagających średnich i niskich kwalifikacji oraz relatywnie niski udział stanowisk specjalistycznych i menedżerskich, przy jednocześnie wysokim poziomie niewiedzy uczniów dotyczącej pozycji zawodowej rodziców.** Na tle gmin stagnacyjnych struktura stanowisk zawodowych matek uczniów z pozostałych gmin województwa dolnośląskiego charakteryzuje się nieco korzystniejszym profilem zatrudnienia. Wyraźniejszy jest udział matek zajmujących stanowiska specjalistyczne i menedżerskie oraz wykonujących prace średniego szczebla, podczas gdy w gminach stagnacyjnych częściej występują niższe pozycje zawodowe i brak aktywności zawodowej. Jednocześnie w obu typach gmin utrzymuje się wysoki odsetek odpowiedzi „nie wiem”, co wskazuje na ograniczoną wiedzę uczniów o sytuacji zawodowej matek i sugeruje, że różnice strukturalne nie zawsze przekładają się na odmienne doświadczenia i percepcje młodzieży.

Na podstawie wniosków przedstawionych w dokumencie można stwierdzić, że **młodzież z obszarów o niskiej dynamice rozwojowej funkcjonuje w wyraźnie odmiennym polu aspiracyjnym niż jej rówieśnicy z pozostałych części województwa dolnośląskiego: węższym, mniej zróżnicowanym, słabiej zakotwiczonym w kapitale kulturowym i częściej obciążonym niepewnością decyzyjną. Różnice te nie są efektem braku ambicji, lecz konsekwencją strukturalnych ograniczeń środowiskowych, które kształtują to, co młodzi ludzie uznają za możliwe, realne i „dla siebie dostępne”.**

Rekomendacje

- 1) **„Doradztwo 360°” jako usługa publiczna mająca na celu wzmocnienie systemowego wsparcia doradztwa edukacyjno-zawodowego w gminach stagnacyjnych**

Uzasadnienie: Wśród uczniów widoczny jest deficyt informacji i wsparcia decyzyjnego, który przekłada się na wysoki udział odpowiedzi świadczących o niezdecydowaniu.

Rekomendacja: Samorząd powinien potraktować doradztwo edukacyjno-zawodowe jako ciągłą usługę publiczną (VII–VIII klasa), wymagającą podejmowania regularnych działań.

Rozwiązania wdrożeniowe:

- „Moja Ścieżka: plan + portfolio” (karta zawierająca profil zainteresowań + mocne strony + rekomendowane ścieżki + plan działań na 6–12 miesięcy), aktualizowana co semestr.
- Doradca mobilny (specjalista dojeżdżający do małych szkół w stałym grafiku) + dyżury online.
- Standard minimalny: pakiet działań w każdej szkole (warsztaty, konsultacje 1:1, spotkania z przedstawicielami różnych branż, wizyty studyjne).

Mierniki: spadek „jeszcze nie wiem” w trzech obszarach (szkoła/docelowy poziom/branża), frekwencja na konsultacjach, odsetek uczniów z ukończoną kartą „Moja Ścieżka” plan + portfolio”

2) „Rynek ścieżek” zamiast „rankingu szkół” – urealnienie informacji o konsekwencjach wyboru

Uzasadnienie: Uczniowie najczęściej wybierają technikum, natomiast aspiracje do osiągnięcia wykształcenia wyższego są słabsze i rozproszone. Widoczna jest zatem potrzeba lepszego rozumienia trajektorii edukacyjnej i zawodowej po ukończeniu technikum, a także alternatywnych dróg do studiów wyższych.

Rekomendacja: Przygotowanie spójnego programu „mapowania ścieżek” ukazującego realne mosty między typem szkoły a dalszą edukacją i rynkiem pracy.

Rozwiązania:

- lokalne „Targi Ścieżek” (nie tylko szkoły, ale: kwalifikacje, praktyki, studia we współpracy z pracodawcą -model dualny, kursy branżowe, stypendia, wymagania rekrutacyjne);
- kalkulator konsekwencji wyboru (przykładowe trajektorie: technikum → praca → studia; branżowa → kwalifikacje → technikum uzupełniające; liceum → studia/kwalifikacje).

3) Ekspozycja na „światy poza gminą”: uczelnie, nowoczesne sektory

Uzasadnienie: Opracowanie wskazuje na potrzebę zwiększenia kontaktu uczniów z instytucjami szkolnictwa wyższego i sektorami wiedzochłonnymi.

Rekomendacja: Uruchomienie programu „Wyjazdy rozwojowe” jako stały element polityki edukacyjnej.

Rozwiązania:

- wizyty studyjne (uczelnie, centra badawczo-rozwojowe, nowoczesne zakłady produkcyjne, centra usług wspólnych);
- mentoring branżowy (student/absolwent jako mentor 1–2 uczniów przez semestr);
- „dzień pracy w...”: krótkie mikro-staże obserwacyjne (job shadowing) w zawodach spoza najbliższego otoczenia.

4) Program „Kapitał kulturowy w praktyce” – włączenie rodziców bez stygmatyzacji

Uzasadnienie: Wysoki odsetek uczniów nie zna wykształcenia rodziców i nie potrafi wskazać ich aktywności zawodowej, co ogranicza transmisję kapitału kulturowego i funkcję wzorcotwórczą pracy.

Rekomendacja: Uruchomienie działań rodzinnych, które „normalizują” rozmowę o edukacji i pracy.

Rozwiązania:

- „Wieczory ścieżek” (rodzic + uczeń): proste materiały, jasny język, „co oznacza technikum/liceum/branżowa”, jakie są drogi dalszej edukacji;
- pakiet komunikacyjny (krótkie filmiki + infografiki) dystrybuowany przez szkołę i gminę;
- asystent edukacyjny rodziny (pilotaż) – osoba wspierająca rodziny w decyzjach rekrutacyjnych i formalnościach.

5) Wyrównywanie szans od podstaw: „progres zamiast selekcji”

Uzasadnienie: Niższy udział uczniów z bardzo wysokimi wynikami oraz większa koncentracja w pasmach średnich i niższych sugerują potrzebę interwencji już na etapie szkoły podstawowej.

Rekomendacja: Finansowanie systemu wsparcia dydaktycznego opartego na postępie, nie tylko na „najlepszych wynikach”.

Rozwiązania:

- stypendium progresu (premiowanie poprawy o określony próg, nie tylko wysokiej średniej);
- tutoring przedmiotowy (matematyka, polski, język obcy) w małych grupach;
- monitoring efektów (krótkie diagnozy co semestr i dostosowanie wsparcia).

6) „Most do technikum”: podniesienie jakości wyboru dominującej ścieżki

Uzasadnienie: Skoro wśród uczniów technikum jest najczęściej planowaną szkołą, kluczowe jest, aby wybór był świadomy i prowadził do realnych kompetencji.

Rekomendacja: Stworzenie programu przygotowania do technikum (kompetencje bazowe + orientacja w kwalifikacjach).

Rozwiązania:

- „bootcamp” kompetencji (matematyka, czytanie ze zrozumieniem, podstawy narzędzi cyfrowych);
- moduł „kwalifikacje w technikum – co to oznacza w praktyce?” (konkretne efekty uczenia się, praktyki, egzaminy zawodowe).

7) Lokalne partnerstwa z pracodawcami: od „wycieczki” do „ekosystemu praktyk”

Uzasadnienie: Zawody rodziców i preferencje uczniów często lokują się w sektorach technicznych i usługowych; potrzebna jest lepsza jakość informacji i doświadczenia pracy.

Rekomendacja: Koordynowanie sieci partnerstw szkoła–pracodawca–instytucja.

Rozwiązania:

- „bank mikrostaży” (1–3 dni obserwacji pracy) + dłuższe staże wakacyjne;

- projekty problemowe: firmy dają realne wyzwania, uczniowie rozwiązują je z nauczycielem i mentorem;
- rada interesariuszy (samorząd + szkoły + pracodawcy + PUP + uczelnia) – wspólne planowanie oferty.

8) Aspiracje zawodowe uczniów: od listy zawodów do kompetencji przenośnych

Uzasadnienie: Aspiracje zawodowe uczniów są rozproszone, a branżowo widać duży udział niesprecyzowania.

Rekomendacja: W doradztwie i programach szkolnych należy przesunąć akcent na kompetencje przenośne (język, cyfrowe, komunikacja, współpraca, rozwiązywanie problemów).

Rozwiązania:

- „paszport kompetencji” ucznia (portfolio projektów, mikro-certyfikaty, rekomendacje);
- mikro-kursy (np. podstawy programowania, grafiki, obsługi narzędzi biurowych, pierwsza pomoc) jako „próbniaki” branż.

9) Mobilność jako realna opcja: transport, koszty, logistyka, informacja

Uzasadnienie: W danych widoczna jest orientacja regionalna oraz istotna część uczniów rozważających migrację; samorząd może obniżać bariery dojazdu do szkół/institucji i poszerzać realny wybór.

Rekomendacja: Rozwinąć pakiet „Mobilność edukacyjna”.

Rozwiązania:

- bony transportowe dla uczniów dojeżdżających do szkół i na zajęcia rozwojowe;
- wsparcie informacyjne dla rodzin (koszty, stypendia, internaty).

10) Zarządzanie danymi i „wczesne ostrzeżenie” – małe decyzje, duży efekt

Uzasadnienie: Różnice ujawniają się konsekwentnie w wielu obszarach; potrzebna jest koordynacja i praca na danych.

Rekomendacja: Wdrożenie prostych systemów monitoringu aspiracji i ryzyk edukacyjnych.

Rozwiązania:

- co dwa lata „mini-barometr gminny” w klasach VII–VIII (spójny z narzędziami wojewódzkimi);
- mapa ryzyka (nieobecności, spadek ocen, niezdecydowanie, brak wsparcia) i szybkie interwencje (tutoring, doradztwo, praca z rodziną).